

Ocene in poročila

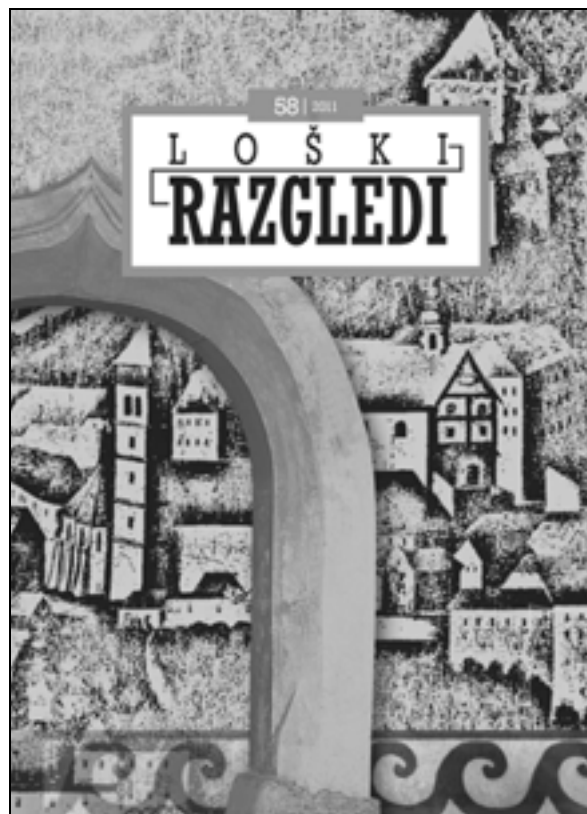

Loški razgledi 58/2011 (ur. Judita Šega). Škofja Loka: Muzejsko društvo, 2012, 432 strani.

Junija 2012 je izšla že 58. številka domoznanskega zbornika Loški razgledi. Zbornik izhaja enkrat letno in prinaša izvirne znanstvene, strokovne, poljudnoznanstvene in leposlovne prispevke s področja družboslovnih in naravoslovnih ved, gospodarstva, kulture in družbenega dogajanja na Škofjeloškem v preteklosti in sedanjosti. Nova številka je bila širši javnosti predstavljena 13. junija 2012 na Blaznikovem večeru, prireditvi, ki nosi ime po slovenskem zgodovinarju in škofjeloškem rojaku dr. Pavletu Blazniku, pobudniku izdajanja Loških razgledov.

Loški razgledi 58/2011 so izšli na 432 straneh in prinašajo 41 vsebinsko bogatih prispevkov 43 avtorjev. Uredila jih je Judita Šega ob pomoči ostalih članov uredniškega odbora: dr. Franceta Štukla, mag. Toneta Koširja, Helene Janežič, Marije Lebar in Ivica Krek. Računalniški prelom so izvedli v Studiu Grad, natisnila jih je tiskarna Littera picta.

Naslovnico zbornika je oblikovala slikarka Barbara Demšar in je povzeta po njenem likovnem delu *Paradish*, nastalem na koloniji Iveta Šubica leta 2011 v Poljanah, katere osrednja tema je bila Riba Faronika. Če istočasno pogledamo sprednjo in zadnjo stran naslovnice in odvihamo še oba zavihka, se pred nami pokaže spekter raznih loških simbolov, ki jih je avtorica smiselno povezala in jim dala novo sporočilnost. Beseda *Paradish* označuje rajskost loške pokrajine in je obenem tudi prva beseda Škofjeloškega pasijona. V ospredju je portal starega rotovža, v katerem je bila leta 1939 postavljena prva loška muzejska zbirka in ki je obenem sestavni del logotipa Muzejskega društva. Portal nas samodejno vabi, da vstopimo v loški paradiz. V ozadju je stara loška mestna veduta, na levi pa kamniti loški grb. Valovnica v spodnjem delu naslovnice je povzeta s pročelja Homanove hiše. Na zavihkih se skrivata repa ribe Faronike – mitološkega bitja, ki se skriva v prostornem kozmosu, daleč od naših oči, a usodno povezanem z Zemljo, ki jo riba nosi na dvojnem repu. Če se premakne, začutimo potres, če se bo potopila, nas čaka še vse kaj hujšega. Tako vsaj pravi mitologija. Riba Faronika je bila tudi osrednja tema leta 2011, ko smo se v Škofji Loki spominjali 500-letnice rušilnega potresa na Kranjskem in v Furlaniji.

Loški razgledi so po vsebini razdeljeni v več razdelkov, osrednji med njimi so *RAZGLEDI*, ki prinašajo osem znanstvenih in strokovnih prispevkov. Uvaja jih članek Darka Cafute, v katerem skuša avtor odgovoriti na vprašanje, kje je bila *lokacija gradu Bosisen in plitvoin na reki Sori*, ki jih iz zgodovinskih zapisov poznamo pod imenom Stresov brod. Problem ni nov, saj je v preteklosti že večkrat zaposloval razne raziskovalce, ki so v svojih sklepanjih prišli do različnih ugotovitev, s katerimi pa se Darko Cafuta ne strinja v celoti. Na podlagi primerjalne analize dveh podelilnih listin iz leta 973 je prišel do zaključka, da je stal grad Bosisen na vrhu hriba Osolnik, Stresov brod pa na mestu, kjer se je nekoč v Soro izlival Gosteški potok. V nadaljevanju nas arheolog mag. Jože Štukl seznanja z izsledki zaščitnih arheoloških raziskav v Poljanah nad Škofjo Loko, kjer so ob gradnji loške panoramske ceste odkrili *temeljni kamen baročne cerkve sv. Martina* iz leta 1710 in ostanke še starejše – romanske in gotške – faze cerkve. Med 2. svetovno vojno je bila cerkev minirana, po vojni pa kljub prizadevanjem domačinov in dela stroke, porušena. Nekaj predme-

tov in kipov hrani danes Loški muzej. Dr. Stanislav Južnič že vrsto let uspešno povezuje dve na videz povsem različni stroki: fiziko in zgodovino. Za tokratno številko je pripravil 1. del prispevka *Znameniti fiziki-matematiki iz loške okolice na prehodu iz 19. v 20. stoletje*. Avtor posebej izpostavlja razmeroma zgodnjo uporabo novih elektrotehniških dosežkov v Škofji Loki, pri čemer sta imela pomembno vlogo Simon in Ivan Šubica, ki ju podrobneje predstavlja. *Od Špicramarjeve Francke do častne dvorne dame in visoške gospe* je svoj članek naslovlila etnologinja Mojca Ferle. V njem je spregovorila o življenju in delu častne dvorne dame Franje Tavčar (1868–1938) in se posebej osredotočila na njeno intenzivno društveno in karitativno delovanje v tedanjem ljubljanskem in širšem slovenskem meščanskem življenju. V nadaljevanju sledi zapis o prof. dr. Jožetu Rantu (1896–1972), ustanovnem članu Muzejskega društva Škofja Loka, ljubiteljskem arheologu, numizmatiku in naravovarstveniku ter predvsem zdravniku in zobozdravniku, ki je zasnoval razvoj stomatologije na Slovenskem in čigar uspešna življenjska pot se je končala pred 40 leti. Zapis sta pripravila njegov sin Andrej Rant in mag. Tone Košir. V svet umetnosti nas vodi članek dr. Primoža Lampiča, ki v uvodu najprej spregovori o ameriškem fotorealizmu, v nadaljevanju pa predstavi fotorealistični slikarski opus najvidnejšega predstavnika te smeri v Sloveniji, škofjeloškega slikarja Berka, ki je leta 2010 za svoje delo dobil osrednjo nagrado slovenske likovne umetnosti – nagrado Riharda Jakopiča. Poglavje Razgledi zaključujeta dva naravoslovnega prispevka. Avtor prvega je kustos Prirodoslovnega muzeja Slovenije, mag. Matija Križnar, ki so ga v prispevku o *karbonskih rastlinah pod Lubnikom* zanimali ostanki nekoč obsežnih paleozojskih gozdov na območju zahodno od Škofje Loke. Opisano karbonsko floro primerja s podobnimi ostanki iz okolice Litije in Ljubljane. Avtor drugega prispevka je mag. Bojan Kofler, ki je med biološkimi raziskavami v Slugovem breznu na Puštalu nad Veštrom pri Stari Loki odkril *ново vrsto slepega brošča*, ki ga je poimenoval Miričin jajčar (*Aphaobius miricae*) in je prva taka najdba v bližini Škofje Loke po letu 1922.

Drugi blok prispevkov nosi naslov *LETO RIBE FARONIKE* in je namenjen obeležjenju 500-letnice potresa, ki je leta 1511 katastrofalno prizadel Furlanijo in večji del Kranjske. Tudi v Škofji Loki je povzročil precej materialne škode in zahteval celo človeške žrtve. Prispevek o tem času, politični in gospodarski situaciji ter tegobah, ki so pestile loške podložnike, je pripravil dr. Matevž Košir. Njegova raziskava je pokazala, da se je potres zgodil v zelo neugodnem času, ko je večletna vojna med Benetkami in Avstrijo že povsem ohromila trgovino, zahtevala vedno nova finančna in človeška bremena, slaba letina pa je prinesla še lakoto, kar vse je

slednjič pripeljalo še do kmečkega upora. Čeprav je od takrat minilo že petsto let, so se ohranili nekateri arhivski dokumenti, ki so zgodovinarjem in seizmologom omogočili vpogled v podrobnosti tragičnega dogodka. Epicenter potresa je bil po eni teoriji v Furlaniji, kjer so bili njegovi učinki najmočnejši, po drugi pa na območju idrijskega preloma, ki je po mnenju seizmologov edina geološka struktura, zmožna proizvesti tako močan potres. Glede na območje, ki ga je prizadel, so seizmologi ocenili, da je bila njegova magnituda okoli 6,8 kar je do sedaj najmočnejši potres na slovenskih tleh. Zapis o tem so pripravili dr. Matevž Košir in seizmologa mag. Ina Cecić in mag. Mladen Živčić. V mitologiji je s potresnimi pojavi tesno povezan lik ribe Faronike – ribe z dvojnimi repom, na katerem nosi Zemljo. Motiv je zelo pogost na srednjeveških freskah sv. Krištofa. Mag. Ivan Florjanc v svojem članku ugotavlja, da par Faronika – Krištof predstavlja nasprotna pralika oz. arhetipa: apokaliptični ženski vodno-podzemni in makrokozmični moški sončno-nebeški pralik.

V poglavju *OBČINA IN OBČINSKI NAGRAJENCI* so predstavljeni občinski nagrajenci iz leta 2011 in leta 2012. Avtorica obeh prispevkov je Sabina Gabrijel. Delovanje sosednje Občine Gorenja vas-Poljane v preteklem letu in njihove občinske nagrajence predstavljata Milka Bizovičar in Tina Dolenc, mednarodno sodelovanje Občine Škofja Loka s češkim Taborom pa mag. Andreja Ravnihar Megušar.

V nadaljevanju sledi spominski zapis dolgoletnega člana Muzejskega društva Škofja Loka in staroste loških arhitektov, Toneta Mlakarja, z naslovom *Spomini na Žiri*, v katerem opisuje dogodke v Žireh in življenjske zgodbe članov dveh tamkajšnjih družin v desetletjih pred 2. svetovno vojno.

Na gospodarskih straneh je objavljen članek o *vzponu in propadu kriogenike v Škofji Loki oz. o francoski avanturi v kriogeniki*, kot jo je poimenoval avtor Marko Vraničar. Gre za opis razvijanja strokovno zelo zahtevne tehnologije nizkih temperatur, uporabne predvsem v vojaške, medicinske in podobne namene. Tehnologijo so v 80-ih letih razvijali v LTH oz. Inštitutu Zoran Rant in vanjo vložili mnogo strokovnega znanja in naporov. Visoka tehnologija, ki je v Škofji Loki zacvetela, pa sadov ni mogla več dati, ker so jo v 90. letih pokopale neugodne gospodarske in politične razmere, ki so takrat zavladale doma in v svetu. Z optimizmom pa navdaja zapis novinarja Igorja Drakuliča, ki se je pogovarjal z oblikovalcem Juretom Miklavcem – dobitnikom nagrade Prešernovega sklada za leto 2011 za dosežke na področju industrijskega oblikovanja. V njegovem studiu so oblikovali logotip loškega pasijona, z mednarodnimi nagradami nagrajene čevlje binom, blagovno znamko škofjeloške turistične organizacije in še mnoge druge.

Blok prispevkov z naslovom *GRADIVO IN SPOMINI* je tudi tokrat obsežen. Uvaja ga etimološki zapis dr. Silva Torkarja o izvoru krajevnega imena Dražgoše. Ciril Zupanc v nadaljevanju piše o tem, kako je izdelovanje čipk iz Selške doline zašlo tudi na Koroško, profesorji Jože Bogataj, Ana Prevc Megušar in Marjeta Petek Ahačič pa o evropskem jezikovnem priznanju, ki ga je Gimnazija Škofja Loka dobila za projekta Jezik – kultura in tradicija ter Rusijada. Lansko leto je bilo tudi Groharjevo leto. Loški muzej je ob tej priložnosti postavil razstavo Moč pogledov – portretno slikarstvo Ivana Groharja. O tem govorita zapisa Jane Mlakar in Borjana Koželj. Arhiv Republike Slovenije je z odmevno razstavo Milijon 289 tisoč 369 za samostojno Slovenijo gostoval širom po Sloveniji, med drugim tudi v Škofji Loki. Zapis sta pripravili Alenka Starman in Vesna Gotovina, Mojca Ferle pa o prof. Janezu Dolencu, prejemniku Murkove nagrade za življenjsko delo za leto 2011, ki jo podeljuje Slovensko etnološko društvo. Sledijo nekrologi, posvečeni nekaterim vidnim Ločanom, ki so se leta 2011 za vedno zapisali v zgodovinski spomin. Mag. Aleksander Igljučar piše o Zori Blaznik, Ludvik Kaluža o nepozabnem ljubiteljskem gledališkem igralcu Janezu Debeljaku – Jančetu, dr. France Štukl o Slavku Fojkarju, Miha Naglič o Niku Kavčiču, Vincencij Demšar o Vinku Mohorčiču, Alojzij Pavel Florjančič o geologu prof. dr. Antonu Ramovšu in Ana Florjančič o Zvezdani Zadnik.

DELOVANJE MUZEJSKEGA DRUŠTVA je zaokroženo v štirih prispevkih. V njih je objavljeno poročilo z zadnjega zbora članov, predstavljeni lanskoletni Blaznikovi večeri, novosti v zbirkah Doneski in Vodniki ter društveni izlet v Beneško Slovenijo in Posočje. Avtorja prispevkov sta Helena Janežič in mag. Aleksander Igljučar.

Na zadnjih straneh zbornika je predstavljenih še nekaj izbranih knjig iz obsežne domoznanske knjižne bere za leto 2011. Izbrala, prebrala in predstavila jih je Snežna Taler. Sledi še kronika dogodkov na Loškem v letu 2011, ki jo je pripravil Franc Podnar.

Loške razglede zaključuje poglavje OBJAVE VIROV, kjer so v tokratni številki objavljeni historični podatki o hišah na Lučinskem med letoma 1291 in 1785. Avtorja članka sta dr. Petra Leben - Seljak in dr. Alojz Demšar. Članek predstavlja pomembno dopolnitev h Knjigi hiš na Lučinskem, ki je izšla leta 2010.

Loške razglede je izdalo Muzejsko društvo Škofja Loka, financirala pa Občina Škofja Loka. Izšli so v nakladi 700 izvodov.

Judita Šega

Matjaž Brojan: Slamnata sled Domžal: 300 let slarnikarstva. Domžale: Kulturni dom Franca Bernika, 2012, 288 strani.

Matjaž Brojan, novinar, publicist in raziskovalec krajevnih zgodovine, je v svojem delu vsestransko osvetlil tri stoletja slarnikarstva na domžalskem območju, ki je bilo s svojimi gospodarsko-socialnimi in prosvetno-kulturnimi ter demografskimi in urbanističnimi posledicami temelj na poti Domžal od vaškega naselja do razglasitve za trg leta 1925 in eno najpomembnejših zgodovinskih korenin do priznanja mestnega statusa domžalski občini in njenemu središču z zakonom o upravni razdelitvi Slovenije leta 1952. Brojan je s številnimi prispevki v lokalnem časopisju ter s samostojnimi publikacijami o začetnem obdobju delovanja denarnih zavodov v občini, o telesnovzgojnih organizacijah, Sokolskem društvu in TVD Partizanu, o nogometnih klubih in o Katoliškem izobraževalnem in podpornem društvu pred prvo svetovno vojno, pomembno dopolnil gospodarsko, kulturno in športno podobo domžalskega območja, pri čemer naj poudarimo, da je svoja dela dokumentiral zlasti z arhivskimi in drugimi viri, ki jih je zbral »na terenu« v okviru prizadevanj za ohranitev kulturne dediščine.

